

Onlangs liet bOb Van Reeth zich door de redactie van het tijdschrift Oase verleiden tot het beantwoorden van de onmogelijke vraag 'wat is goede architectuur?' Zijn antwoord kan als volgt worden samengevat. Goede architectuur is de uitkomst van de oprechte zoektocht naar architectuur. Goede architectuur is wat men vindt als men goed zoekt. Hoewel enigszins tautologisch, is deze uitspraak interessant omdat ze een verband legt tussen de kwaliteit van architectuur en het proces waarin die tot stand komt, zonder dat er tussen beide een eenvoudig causaal verband wordt gelegd. Goede processen leveren niet zomaar goede architectuur op. Er moet gezocht worden, meer nog, er moet *goed* gezocht worden.

*Bestuurs- en dienstencentrum
Oostcampus, Oostkamp
Laureaat in de categorie
'Reconversie'*

OPDRACHTGEVER: Autonoom
Gemeentebedrijf Oostkamp,
in opdracht van gemeente
en OCMW Oostkamp

ONTWERPER: TV Wolkenbouwer:
Carlos Arroyo Architectos
& ELD Partnership

JURY VAN DE PRIJS BOUWMEESTER 2013

Michiel Dehaene, Paul Vermeulen en Linda Boudry

Wat de jury van de Prijs Bouwmeester aan een lange deliberatie overhoudt, is groot respect voor drie projecten waarin uitzonderlijk goed werd gezocht, door een ontwerper, door een publieke opdrachtgever en door al wie zich rond het project verzameld wist. Het zijn drie bijzonder ambitieuze projecten: ze hertekenen alle drie de kern van een gemeente en vertolken elk een uitgesproken idee over wat die kern precies uitmaakt. Alle drie tonen ze consistentie en vasthoudendheid tijdens een lang proces, waardoor een groot aantal betrokken partijen zich vindt rond een sturende visie. En alle drie laten ze ruimte voor ontwerpende creativiteit, die met verbeeldingsrijke voorstellen de visie glans bijzet.

Collectief wonen

De oogst aan inzendingen was rijk en divers: 30 kandidaten, maar ongelijk verdeeld over de categorieën 'stedelijk landschap', 'reconversie' en 'collectief wonen' die door de Vlaams Bouwmeester naar voren waren geschoven. Het thema 'collectief wonen' stelde teleur. Geen van de ingezonden projecten loste de verwachtingen in die een waarlijk collectief woonproject bij de jury oproept. Het was zoeken naar intelligente schakelingen van woontypes, naar een doordacht gemeenschappelijk gebruik van woon- of buurtondersteunende functies, en naar de noodzakelijke meerwaarde die een gedeelde publieke ruimte moet bieden. Er blijkt weinig tot geen traditie op dit vlak in Vlaanderen. Er is binnenstedelijke woonverdichting, er is een floreerende appartementenmarkt, er zijn vormen van zorg-wonen, maar het aanbod aan ambitieuze en vernieuwende woningtypes en -vormen die het label 'collectief wonen' echt verdienen, blijft pover. Er is weliswaar een ontluikend landschap van coöperatieve woningbouw, van bouwgroepen en van bemiddelde co-housers die voor zichzelf aantrekkelijke vormen van collectief wonen ontwikkelen, maar de schaal van deze initiatieven is nog erg beperkt.

De collectieve
zoektocht naar goede

architectuur

Herinrichting publieke ruimte stadskern Deinze
Laureaat in de categorie 'Stedelijk Landschap'

OPDRACHTGEVER:
Stad Deinze

ONTWERPER:
Marie-José Van Hee architecten,
Robbrecht & Daem architecten
en kunstenaar Benoît van Innis

gelijk nieuwe betekenis verleend aan het uitgesmeerd ruimtelijk patroon van de gemeente. Zoals vele kleine gemeenten in Vlaan-

dan vier projecten kregen een nominatie: de herbestemming van de Grote Post in Oostende tot cultuurcentrum, de reconversie van het openbaar entrepot in Leuven tot verzamelgebouw voor culturele verenigingen, de huisvesting van de rechtsfaculteit van de Universiteit Hasselt in een voormalig gevangenis en de ontwikkeling van een gemeentehuis en gemeentelijk administratief centrum in het voormalig logistiek centrum van Coca-Cola in Oostkamp. Allemaal projecten waarin zeer creatief werd omgegaan met stuk voor stuk weerbarstige gebouwen.

De laureaat in deze categorie werd het project Oostcampus te Oostkamp. Dat project is op zijn minst ongewoon te noemen. De keuze om het gemeentehuis, OCMW en administratie in een voormalige industriële loods onder te brengen is niet voor de hand liggend. Maar ook de uitwerking springt uit de band. Binnen de industriële doos werd door de Spaanse architect Carlos Arroyo een volledig artificieel decor gecreëerd van elkaar doordringende sferische ruimten. Deze vormen een overdekte semipublieke ruimte die toegang geeft tot alle

loket- en representatieve functies. De ruimte buffert het binnen- en buitenklimaat en levert een energie-efficiënt gebouw op.

Het project prijst zichzelf aan als 100 procent gerecycled en als voorbeeld van duurzaam materiaalgebruik. De jury twijfelt. Is deze modieuze vormgeving architectuur niet erg tijdsgebonden en is dit nu juist niet allesbehalve duurzaam? Wordt hier niet met ruimte gemorst? Gaat dit hele project niet voorbij aan de rol van een gemeentehuis als representatie van de lokale politieke overheid?

Maar het project Oostkamp roept niet enkel vragen op, het levert ook interessante antwoorden. Het Oostkamps gemeentehuis is meer dan een opvallend interieur. Op de Oostcampus wordt niet enkel een voormalig logistiek centrum herbestemd, er wordt te-

deren, is Oostkamp niet meer dan een lokale verdichting in een horizontaal patroon van wegen, linten, woon- en werkverkevelingen: een alomtegenwoordige periferie met daarin de restanten van een paar dorpen. Om dit patroon te herverzamen kiest Oostkamp niet voor één van de kerktorens, maar voor het doorbreken van de tegenstelling tussen centrum en periferie. De bestaande ruimtelijke structuur wordt opgepakt als 'stedelijk feit', als feitelijke ruimtelijke drager blijft van nieuwe, steeds veranderende vormen van ruimtelijke toe-eigening. Dat het daarbij over een set schijnbaar onbeduidende elementen gaat is hier van geen tel. Een randweg, een industriële doos, een parkeervlak, een stuk groen... ze worden in Oostkamp gelezen als de onderdelen van de uiteengelegde stad waarmee haar toekomstige ontwikkeling geassembleerd moet worden.

In Deinze zien we een opdrachtgever die een gedragen visie opbouwde op de ontwikkeling van de gemeente.

De Oostcampus kiest er radicaal voor om de betekenis van een gemeentehuis in een kleine gemeente opnieuw uit te vinden. In Oostkamp werd de zoektocht naar een nieuw gezicht voor de gemeente niet zonder meer vastgezet op de historische kern. Er werd dus niet zomaar vanuit gegaan dat wat oud is, en ooit in het midden lag, de drager blijft van de gemeente anno 2013. De verbeelde gemeenschap Oostkamp is meerpolygonaal, is ver-netwerkt, is zowel naar buiten als naar binnen gericht, en krijgt in Oostkamp een nieuwe verankering tussen het historische dorp en de infrastructurele armaturen van de Nevelstad Vlaanderen in. Het nieuwe artificiële decor, zowel binnen als buiten, zowel interieur als landschap, is geen holgebouwd maar geeft decorum aan een schijnbaar willekeurig verstrooide stad, aan het soort ruimten waar verspreid bebouwd Vlaanderen er zoveel van heeft. →

Ten gronde is het dus wachten op nieuwe vormen van collectief opdrachtgeverschap, op nieuwe private of publieke leveranciers, die op een gestructureerde manier alternatieve woonvormen aanbieden en individuele woonwensen koppelen aan 'collectiviteitswinsten': meerwaarde voor de bewoners, maar ook meerwaarde voor de directe omgeving waarvan deze nieuwe woonvormen deel moeten uitmaken. De context is echter gunstig. De vernieuwing rond collectief wonen kent vandaag 'een momentum'. De stedelijke woonmarkt trekt aan. De centrumsteden ontwikkelden de nodige regiecapaciteit

om actief te sturen op stadsvernieuwing. De inhoudelijke basis, de institutionele kaders en het instrumentarium dat daarvoor is ingezet, bieden een goede basis om de collectieve woonopgave actief op te nemen en initiatieven rond collectief (particulier) opdrachtgeverschap en innoverende projectontwikkeling te ondersteunen.

Reconversie

In de categorie 'reconversie' was er geen gebrek aan keuze. De projecten waren erg divers: herbestemming van industrieel erfgoed, twee voormalige kasteeltjes, interessante bouwblokrenovaties. Niet minder

1 Joachim Declerck, Michael Ryckewaert en Stefan Devoldere (eds.), Pilotproject Wonen: nieuwe vormen van collectiviteit, Brussel: Vlaams Bouwmeester, 2013. Online: <http://www.vlaamsbouwmeester.be/files/e03e5d195a7b4803b1854c81145542fb.pdf>

Heraanleg Emile Braunplein Gent
 Laureaat in de categorie
 'Stedelijk Landschap'
 OPDRACHTGEVER:
 Stad Gent
 ONTWERPER:
 Robbrecht en Daem Architecten,
 Marie-José Van Hee architecten

Stedelijk landschap

Wat 'stedelijk landschap' betreft, kan Vlaanderen langzamerhand op een indrukwekkende traditie bogen. Dat bleek weer eens uit de inzendingen voor deze categorie. De jury koos ervoor om twee projecten te lauweren omdat ze allebei, zij het in een geheel andere context, op briljante wijze demonstreren wat het betekent om te investeren in het publiek domein en in de vernieuwing van het stedelijk landschap: de hernieuwde stadskern van Deinze en het heraanlegde Emile Braunplein in Gent.

De stadskernvernieuwing van Deinze is het resultaat van een volgehouden en meeslepend traject dat aarzelend van start ging maar

ondertussen met groot zelfvertrouwen en grote coherentie wordt uitgevoerd. Wat begon met een privaat ontwikkelingsproject – de reconversie van de Bloemmolens – is door de stad en zijn ontwerpers, UAPS en Bas Smets, ontwikkeld tot een globale visie die de Leie herstelt als drager van de open-ruimtestructuur. De nieuw te bouwen publieke voorzieningen vinden hun rechtmatige plaats, de historische linten worden teruggelegd in de meanderende Leievallei. Eén van die linten is de markt, waarvan de heraanleg in 2012 werd voltooid. Die heraanleg, getekend door Robbrecht en Daem architecten, Marie-José Van Hee en kunstenaar Benoit Van Innis, heeft duidelijk baat bij de sterke visie. Het lint begint met een plein dat zich opent op de zuidelijke Leie-arm. Het verkeer, de grote gelijkmaker die het lint had

herleid tot een doodgewone weg, is niet langer de sturende kracht. De publieke gebouwen, aangezet met kunstwerken in het plaveisel en een paviljoen op de plaats van het verdwenen belfort, stippen het lint af. De dwarse route naar het groene lint, het Brielpark, is aangekondigd. Ook in het eenvoudige thema voor de kunstwerken – de vier seizoenen – is de

complementariteit tussen markt en park, tussen groen en stenen lint, tussen geografie en historie tastbaar.

Het project in Deinze is meer dan een goed plan. Ook hier zien we een opdrachtgever die voortdurend de bakens verzetten en stapsgewijs met een breed scala aan partners een gedragen visie opbouwde op de ontwikkeling van de gemeente. Deinze investeerde in dit proces, maar ook in de mensen en de organisatie die dit proces dragen. Goede planvorming vereist, naast politieke wil, een administratie die de planvorming kan dragen en sturen over een lang en vaak hobbelig pad.

In dezelfde categorie sprong naast Deinze ook Gent eruit. In de controversie die ontstond rond het Emile Braunplein, de Korenmarkt en de open ruimte tussen de historische torens van Gent, is reeds

De Gentse stadshal is tegelijk vreemd en vertrouwd.

veel inkt gevloeid. Over verstoorde stadsgezichten, over verdwaalde klokken, over vermeende houtwormen. Strubbelingen die onderhand tot de prille mythologie van het project zijn gaan horen. Het project staat er gewoon, en het overtuigt.

In 1997 ging het met het Emile Braunplein nog helemaal de verkeerde kant op. Het plan om hier een ondergrondse parking met plein erboven aan te leggen werd in een referendum weggestemd. De stad nam de gelegenheid te baat om een nieuw omvattend planvormingstraject op gang te trekken. Er kwam een nieuw masterplan, met dit keer het openbaar vervoer en de fiets centraal, en uiteindelijk een wedstrijd met Robbrecht en Daem architecten en Marie-José Van Hee als laureaten.

Het project is de uitkomst van een zorgvuldige interpretatie van het bestaande stedelijke landschap, maar kiest er tegelijk voor om totaal nieuwe en onverwachte elementen aan de verstoorde geschiedenis toe te voegen: de 'green' waarvan de contour een echo is van een kerkhof, een klokkenstoel als nieuw landmark en de imposante stadshal. De fluïde ruimte van de Kuip, zoals die begin twintigste eeuw tot stand kwam, wordt door deze nieuwe elementen niet opgeheven, maar geleed in een aantal nieuwe deelruimtes. De ondergrond wordt niet gereserveerd voor auto's maar dient om fietsen te stallen. De verdiepte 'green' creëert een tweede maaiveld waarin een stadscafé is ingewerkt. Net als aan de vroeger met groot succes aangepakte Graslei lopen de cafeterrassen en de publieke ruimte in elkaar over. Liggen in het gras is er even legitiem als een drankje bestellen op het terras.

De stadshal is tegelijk vreemd en vertrouwd. De architectuur ervan is een absolute inventie. Een zeer solide maar tegelijk volstrekt leeg gebouw. De dakvorm, het archetypisch volume en het overvloedig gebruik van hout, geven aan dit vreemde gebouw tegelijk iets archaisch en volkomen hedendaags. Het gebouw is letterlijk laag voor laag opgebouwd. Van de ondergrond, over het maaiveld tot het dak, van het grove ijzeren skelet, over de houten bekleding tot de glazen leien – een poëtisch statement van grote klasse, maar zonder groot-spraak of overdreven pathos.

De klokkentoren en de open haard van de stadshal zijn de uiterste polen van dit stadslandschap: een oproep tot civiele alertheid en een teken van thuiskomen in de stad. Als ode aan de publieke ruimte kan dat tellen, in tijden van commercialisering en de algehele festivalisering van de stad. De toe-eigening van de nieuwe ruimte in het hart van Gent is nog pril. Maar de eerste tekenen zijn gunstig. Gent kreeg zijn eigen Speakers' Corner. Het heraanlegde Emile Braunplein is een open uitnodiging aan de inwoners. De jury is alvast nieuwsgierig naar wat die er de komende jaren gaan uitrichten. ■